

студентами змісту цих матеріалів, тобто сприяє формуванню некоректних стереотипів, що значно знижує ефективність їх використання.

Організація професійно спрямованої підготовки менеджерів у процесі вивчення іноземної мови здійснюється на концептуальних засадах особистісно-діяльнісного та комунікативного навчання у вищій професійній школі. Великий науковий і практичний інтерес становить змістово-процесуальний аспект фахової підготовки майбутніх спеціалістів. У цьому контексті успішно використовується моделювання як особлива форма наукового дослідження і як специфічний засіб конструювання змісту, методів і форм навчальної діяльності. Цільова функція навчальної моделі полягає в забезпеченні високого рівня професійного навчання іноземної мови спеціалістами визначеного профілю.

Розроблена модель розглядається як інструмент дослідження іншомовної компетентності і як засіб активізації навчальної діяльності майбутніх фахівців економічного профілю. На цій основі здійснюється організація професійної підготовки менеджерів ЗЕД у процесі вивчення іноземної мови, включаючи систему вимог до відбору автентичного матеріалу і технологію його конструювання. Таким чином організація професійно спрямованої підготовки менеджерів у процесі вивчення іноземної мови має цілісний характер і відображає загальні тенденції професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление. – М., 1981. – 120 с.
2. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования. – Л., 1980. – 243 с.
3. Кунц Г., О’Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1981. Т. 1–2. – 496 с., 512 с.
4. Ушинский К.Д. Соч. – М.: АПН РСФСР. – Т. 10. – 516 с.

УДК 378

Плотніков Є.О.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ РЕЦЕПТИВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті розглядаються психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземних мов, зокрема увага звертається на особливості сприймання і розуміння мовлення в контексті формування рецептивної граматичної компетенції. Аналізуються принципи організації мультимедійного навчального середовища та чинники, що можуть впливати на процес навчання іноземних мов у такому середовищі.

В статье рассматриваются психолого-педагогические аспекты использования мультимедийных технологий в процессе изучения иностранных языков, в частности внимание

обращается на особенности восприятия и понимания речи в контексте формирования рецептивной грамматической компетенции. Анализируются принципы организации мультимедийной учебной среды и факторы, которые могут влиять на процесс изучения иностранных языков в такой среде.

The article deals with the psychological processing involved in the model of foreign language acquisition based on multimedia learning. It discusses some possible limitations and focuses on the effectiveness of multimedia environments that can be used to support these processes, in particular the development of grammatical competence.

Одним з головних позитивних факторів використання сучасних інформаційних технологій у процесі навчання іноземних мов є здатність інтегрувати такі види мовленнєвої діяльності, як аудіювання, читання, письмо, певною мірою говоріння в мультимедійному навчальному середовищі. З точки зору користувача терміном “мультимедія” позначається поєднання двох або більше динамічних і статичних форматів подання інформації, які включають засоби, що дозволяють орієнтуватися в такому середовищі, або інші слова, елементи інтерактивності. Такими форматами можуть бути текст, високоякісна графіка (малюнки або анімація), аудіо та відео [5]. Мультимедія є технологією подання сенсорної інформації в найбільш доступній для людини формі. Ця технологія має різні аспекти, серед яких саме психолого-педагогічні аспекти покладені в основу ефективного застосування мультимедія в навчальному процесі.

Загальний аналіз досліджень і публікацій П.Г. Асоянц, Г.С. Чекаль, В.М. Вакулюк, Н.Г. Семенової, О.М. Кужель, О.А. Палія, П.І. Сердюкова, С. Chapelle, G. Davies, L.F. Glatz, W. Griebhaber, D. Hoven, G. Kempen, L. Murray, P. O’Connor, W. Gatton та інших учених дає змогу отримати уявлення про можливості застосування мультимедійних технологій у навчанні іноземних мов. Дослідники R.E. Mayer, R.A. Moreno, J.L. Plass, L.C. Jones, W. Schnotz, J.E. Tuovinen, K. Van de Poel аналізували психологічні механізми навчання з використанням мультимедійних технологій. Проте існує потреба в дослідженнях, які б зосередили увагу на психолого-педагогічних особливостях використання мультимедійних навчальних засобів як складової процесу навчання іноземних мов.

Мета статті полягає у висвітленні основних психолого-педагогічних аспектів навчання іноземних мов у мультимедійному середовищі на основі моделей навчання з використанням мультимедійних технологій Річарда Майєра (R.E. Mayer) та Вольфганга Шноца (W. Schnotz).

Основна мета навчання іноземних мов полягає у формуванні комунікативної компетенції для вирішення професійних завдань та у повсякденному житті. Комунікативна компетенція поряд з іншими компетенціями включає лінгвістичну компетенцію, однією зі складових якої є граматична компетенція, що може бути визначена як сукупність граматичних знань, а також мовленнєвих граматичних навичок.

Таким чином, навчання іноземної мови передбачає формування і вдосконалення граматичних навичок, подальший розвиток когнітивних граматичних умінь, розширення обсягу знань, систематизацію вивченого граматичного матеріалу. Формування повноцінної граматичної компетенції неможливе без формування її рецептивної складової, яка є здатністю розуміти значення, розрізняючи та розшифровуючи граматичну інформацію в письмовому або аудитивному тексті.

Мультимедійні технології можуть сприяти цьому процесу, оскільки вони перш за все є засобом, що здатний організувати вербальну і невербальну інформацію так, щоб дозволити студенту сприйняти та обробити її в найбільш ефективній та економічній з точки зору затрачених зусиль і часу спосіб. Джен Плас (J.L. Plass) і Лінда Джоунз (L.C. Jones) визначають навчання іноземних мов за допомогою мультимедійних технологій як використання вербальних і графічних даних, організованих так, щоб підтримувати подання певної зрозумілої інформації, яку учень сприймає та обробляє, сприяти змістовному використанню мови, що вивчається, і таким чином досягти розвитку комунікативної компетенції [7].

Поєднання графічної та вербальної інформації є основною перевагою використання мультимедійних технологій у навчанні, оскільки таке поєднання робить навчання більш плідним порівняно з тим, що базується лише на одному зі способів презентації інформації. Слова і малюнки наповнюють дві якісно різні репрезентативні системи у свідомості людини: вербальну та зорову. У ситуації впливу графічних і вербальних стимулів студенти мають можливість конструювати як зорові, так і вербальні ментальні моделі, а також створювати зв'язки між ними. Р. Майер вважає це одним із принципів організації мультимедійного навчального середовища, називаючи його *принципом мультимедійності* [6, 64–69]. До інших принципів належать:

– *принцип розподілення уваги*: люди навчаються краще, якщо вербальне та графічне подання матеріалу інтегровані у часі та просторі;

– *принцип модальності*: поєднання матеріалів у різних модальностях (наприклад, текст та аудіо) дає кращі результати, ніж використання матеріалів, поданих в одній модальності (наприклад, текст і малюнки);

– *принцип надмірності*: повторення однієї й тієї самої інформації в різних форматах створює зайве навантаження на когнітивну систему людини, що уповільнює сприйняття інформації;

– *принцип часової близькості*: спільна ментальна модель може бути утворена лише у випадку часової спорідненості графічної та вербальної інформації;

– *принцип просторової близькості*: спільна ментальна модель може бути утворена лише у випадку просторової спорідненості графічної та вербальної інформації;

– *принцип зв'язності*: спільна ментальна модель може бути утворена лише у випадку семантичної спорідненості графічної та

вербальної інформації, а отже, треба уникати неспорідненої інформації;

– *принцип послідовності*: зображення краще подавати перед вербальною інформацією (текстом), а не після неї;

– *принцип структурного відображення*: дієвість ментальної моделі для виконання певного завдання корелюється з тим, наскільки супровідна графічна інформація є адекватною цьому завданню [6, 8, 9].

Наведені принципи спираються на можливості та особливості пізнавальної сфери людини. Так, у моделях організації навчання за допомогою мультимедійних технологій Р. Майера та В. Шноца основна роль відводиться механізмам пам'яті та уваги, а саме навчання відбувається на двох рівнях: перцептуальному та когнітивному.

На першому рівні інформація потрапляє до сенсорного регістру. У сенсорному регістрі протягом дуже короткого часу утримується значний обсяг інформації в необробленому вигляді. При цьому графічна інформація потрапляє до зорового регістру, адитивна – до слухового. За цей час деяка інформація передається в короткотривалу пам'ять через зоровий і слуховий канали. За допомогою вибіркової уваги зі складного за змістом стимулу виділяється суттєва інформація та оминається несуттєва. Відбувається процес кодування, оскільки сприйнятий стимул зберігається не у вигляді буквальної копії, а перетворюється із зосередженням на низці його аспектів, які передаються у короткотривалу пам'ять.

На другому рівні попередньо відібрана інформація утворює вербальні та зорові ситуаційні моделі, які надалі інтегруються в єдину ментальну модель. Залежно від форми зовнішнього стимулу обидві ситуаційні моделі можуть формуватися незалежно одна від одної або бути взаємопов'язаними, як у випадку зі сприйняттям письмового тексту. Надалі відбувається процес розуміння, який неможливий без залучення попередніх знань із довготривалої пам'яті. Наприклад, під час розуміння письмового тексту такими знаннями можуть бути знання графічного та фонетичного оформлення слів, а також можливих синтаксичних структур [4, 8].

Щодо процесу навчання іноземних мов, то сприйняття є вихідною точкою і необхідним його компонентом і більшою чи меншою мірою пов'язано з мисленням, пам'яттю, увагою. Сприйняття керується мотивацією і має емоційне забарвлення. Щоб сприйняти дійсність, людина повинна провести специфічну діяльність – здійснити активні дії зі сприйняття дійсності [3]. Сприйняття завжди наочне. Воно завжди виносить об'єкт, що сприймається, в реальний простір. У цьому випадку таким об'єктом є іноземна мова, а отже, наявність константного, конструктивного та цілеспрямованого сприйняття є однією з умов успішного навчання іноземних мов.

На стадії сприймання інформації під час вивчення іноземної мови з використанням мультимедійних засобів важливою є допомога студенту в ідентифікації основних моментів лінгвістичної та нелінгвістичної інформації, яку вони

одержують [7]. Це означає, що мультимедійне середовище у процесі навчання мови повинне спрямовувати студента, зосереджувати його увагу на певному слові, реченні, фразі, або зображенні.

Важливим фактором ефективного сприйняття є також взаємодія студента з інформацією, яку він отримує за допомогою мультимедійних засобів. Взаємодія досягається завдяки інтерактивній природі таких засобів. Інтерактивні мультимедійні технології створюють особливу форму віртуального навчання та комунікації. Інтерактивність можна розглядати у двох площинах: як здатність комп'ютерної системи дозволяти користувачу контролювати власний шлях навчання в мультимедійному середовищі, а також як спроможність системи сприймати та обробляти вхідні дані, отримані від користувача, і реагувати на них за допомогою зворотного зв'язку. Контроль власного шляху навчання дозволяє достатньо взаємодіяти з навчальним матеріалом і таким чином дієво впливати на розуміння сприйнятої інформації, уникаючи когнітивного перевантаження, що є особливо важливим для студентів з низьким рівнем володіння іноземною мовою [10].

Сприйняття мовлення включає рецепцію елементів мовлення, установлення взаємозв'язків між ними і формування уявлення про їх значення. Таким чином, сприйняття розгортається на двох рівнях: власне сприйняття та розуміння [1].

На рівні розуміння відбувається інтеграція сприйнятої вербальної та графічної інформації у спільну ментальну модель, при цьому мовлення, що сприймається, перетворюється на внутрішній код. Цей код є універсальним та предметним. За його допомогою утворюється модель відрізка дійсності, яка є основною для розуміння [2]. При цьому залучаються попередні знання, без яких розуміння неможливе.

Використання мультимедійних технологій на цьому етапі для сприяння розумінню може відбуватися в кількох напрямках. По-перше, для активізації наявних знань людини у процесі читання або аудіювання. Мультимедійні технології дозволяють реалізувати підготовчий етап роботи з друкованим або аудіотекстом, справляючи вплив на різні сенсорні канали одночасно, забезпечуючи короткий огляд нової інформації або візуально подаючи зв'язки між різними поняттями.

По-друге, як і під час концентрації уваги у студентів на певних елементах нової інформації, мультимедійне середовище дозволяє організувати підтримку розуміння фактів, створювати узагальнення та гіперпосилання, забезпечуючи при цьому зв'язок з існуючими знаннями.

По-третє, взаємодія зі змістом інформації може також бути ефективною, коли студенти контролюють спосіб її подання. У цифровому середовищі студенти мають можливість обирати графічне або аудитивне подання інформації, якщо це не суперечить нагальним навчальним цілям і такий вибір заздалегідь передбачений викладачем [7].

Повертаючись до наведених вище принципів організації мультимедійного навчального середовища, варто зазначити, що вони потребують деякого

уточнення, з огляду на специфіку навчання іноземних мов. Так, наприклад, *принцип зв'язності*, який передбачає уникнення слів, що чітко не стосуються певної інформації, видається сумнівним щодо навчання іноземних мов, де будь-який мовний фрагмент потенційно може слугувати меті навчання мови, а його “відповідність” чи “невідповідність” установити складніше, ніж для інших дисциплін. Те саме стосується і принципів *надмірності* та *модальності*, оскільки читання та аудіювання є рівноцінними компонентами навчання іноземних мов і не можуть бути взаємозамінними.

Таким чином, навчання іноземних мов є процесом, який базується на постійному активному сприйнятті та обробці інформації. Мультимедійні технології можуть розширити та інтенсифікувати навчальний вплив на студента шляхом надання інформації в різних модальностях (інформація адресуватиметься різним органам чуття людини), у різній динаміці (статичні або динамічні формати) та в різних кодових системах (наприклад, малюнки, піктограми, відео-, цифрові дані або мова). Іншою важливою характеристикою мультимедійних засобів, що вигідно відрізняє їх від підручника або навчального фільму, є інтерактивність. Завдяки інтерактивності мультимедійне середовище сприяє індивідуалізації процесу навчання іноземних мов. Віртуально відтворюючи стимули навколишнього середовища, мультимедійні засоби наближають процес навчання до природного стану пізнавальної діяльності людини, коли зовнішня інформація одночасно обробляється всіма органами чуття, що значно збільшує ефективність вивчення іноземної мови.

З другого боку, реалізація такого потенціалу залежить від багатьох чинників, серед яких: урахування психологічних особливостей студента та організація комп'ютерних навчальних матеріалів відповідно до цих особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белянин В.П. Введение в психолінгвістику. – М.: Черо, 1999. – С. 65–72.
2. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Политиздат, 1982. – С. 90–92.
3. Леонтьев А.А. Психология восприятия и восприятие речи // Иностранные языки в школе. – 1975. – №. 1. – С. 20–23.
4. Chun D.M., Plass J.L. Research on text comprehension in multimedia environments // Language learning & technology. – 1997. – Vol. 1, № 1. – P. 60–81. – Режим доступу: http://llt.msu.edu/vol1num1/chun_plass/default.html Language Learning & Technology.
5. Davies G. Introduction to multimedia CALL. Module 2.2 // Information and communications technology for language teachers (ICT4LT) / Edited by G. Davies. – Slough, Thames Valley University, 2007. – Режим доступу: http://www.ict4lt.org/en/en_mod2-2.html Information and Communications Technology for Language Teachers.
6. Mayer R.E. Multimedia Learning. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2001. – 210 p.
7. Plass J.L., Jones L.C. Multimedia learning in second language acquisition // The Cambridge Handbook of Multimedia Learning / Edited by Richard E. Mayer. – New York: Cambridge University Press, 2005. – P. 467–488.

8. Schnotz W. An integrated model of text and picture comprehension // *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning* / Edited by Richard E. Mayer. – New York: Cambridge University Press, 2005. – P. 49–69.
9. Tuovinen J.E. Cognition research basis for instructional multimedia // *Interactive multimedia systems* / Edited by S.M. Rahman. – Hershey, PA: IRM Press, 2002. – P. 146–162.
10. Yeh S., Lehman J. Effects of Learner Control and Learning Strategies on English as a Foreign Language (EFL) Learning from Interactive Hypermedia Lessons // *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*. – 2001. – Vol. 10, Issue 2. – P. 141–159.

УДК 371.134

Поночовна-Рисак Т.М.

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглядається проблема професійно значущих якостей фахівця. Проаналізовано різні підходи до визначення поняття “якість” та “професійні якості фахівця”. Визначено, що для виконання будь-якої професійної діяльності професійно значущими є такі якості, як: особистісні, вольові, морально-етичні, ділові.

В статье рассматривается проблема профессионально важных качеств специалиста. Проанализировано разные подходы к определению понятия “качество” и “профессиональные качества специалиста”. Определено, что для выполнения какой-либо профессиональной деятельности профессионально важными есть такие качества, как: личностные, волевые, морально-этические, деловые.

The problem of specialist's important professional qualities is revealed in the article. Different approaches to the definition of the term “quality” and “specialist's professional qualities” are analyzed. It is identified that for fulfillment of any professional activity to professional important qualities refer personal, volitional, moral-ethic and practical qualities.

В умовах радикальних політичних, соціальних і економічних змін в українському суспільстві особлива увага приділяється рівню розвитку компетентності, професійних якостей фахівців. Це викликано тим, що кожний вид службової, адміністративної, наукової та іншої діяльності ставить певні вимоги до фахівця, що об'єктивно обумовлені його місцем і роллю у суспільній діяльності, характером завдань та умовами їх виконання.

У психолого-педагогічній літературі існує тенденція до дослідження якостей, важливих для виконання певної професійної діяльності. На нашу думку, найбільш обґрунтованою є точка зору Є.А. Клімова [10], який виділяє у системі професійних якостей такі основні елементи: громадянські властивості, ставлення до праці в певній професійній галузі, загальну дієздатність, окремі здібності та підготовленість до роботи в конкретній професійній галузі. Водночас Є.А. Клімов зазначає, що не існує комплексу якостей, важливих для

досягнення успіху в якійсь конкретній професії, оскільки успіху в ній можуть досягти працівники із зовсім іншими якостями, які реалізують свій індивідуальний стиль діяльності.

У тлумачному словнику сучасної української мови наводиться таке визначення поняття “якість” – це “внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших. Ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням. Та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-, чого-небудь” [6, 23].

С.І. Ожегов дає таке визначення поняття “якість” – сукупність ціннісних ознак, властивостей, особливостей, що роблять відмінним предмет або явище від інших, і як таких, що надають йому визначеність [14, 265].

Є близьким до попереднього трактування у філософському словнику під редакцією Л.Ф. Ільчева [19]. Але якість можна розуміти і як сукупність властивостей, і як окрему властивість.

У тлумачному словнику В. Даля знаходимо таке трактування поняття “якість” – властивість чи належність, усе, що утворює сутність особи чи предмета [7, 779].

Р. Декарт і Дж. Локк увели розрізнення якостей на первинні, що належать самим предметам (величина, форма, рух тощо), та вторинні – суб'єктивні, що зумовлюються властивостями особи, яка сприймає враження від предмета (об'єкта), та є відбиттям зв'язку особи – суб'єкта з предметом (об'єктом).

Про важливе значення професійної освіти в розвитку особистісних і професійних якостей зазначалося у багатьох працях відомих мислителів. Зокрема, ідейно-теоретичні витоки професійної освіти слід шукати в положеннях філософії Й. Фіхте, Г. Гегеля, Й. Гербарна. На значущості професійної освіти в розвитку особистісних і професійних якостей наголошував Е. Шпрангер. Американський педагог і психолог Дж. Дьюї відзначав, що справжня освіта – це не щось покладене на особистість ззовні, а природне зростання і розвиток властивостей та здібностей, з якими людина з'являється на світ.

Протягом останніх десятиліть з'явилась значна кількість наукових досліджень, присвячених вивченню професійних якостей фахівців, що, за класифікацією Є.А. Клімова, належать до професій типу “людина – людина”: Ж.П. Вірна, А.О. Деркач, І.С. Вітенко, Л.М. Карамушка, В.В. Клименко, А.Б. Коваленко, Л.А. Кияшко, Т.П. Кондратенко, О.М. Коропецька, Н.В. Кузьміна, С.Д. Максименко, Л.В. Мова, В.П. Москалець, Л.П. Овсянецька, А.С. Окіпняк, В.І. Ораховський, Л.Е. Орбан-Лембрик, І.Д. Пасічник, Н.І. Пов'якель, В.О. Ройлян, В.А. Семиченко, Л.М. Супрун, О.С. Тарновська, Л.Г. Терлецькі, О.В. Тюптя, Т.І. Федотюк, Н.В. Чепелева, Ю.М. Швалб, Т.С. Яценко та ін.

Щодо якості освіти, то, на думку П.П. Одерія, це поняття “містить комплекс ознак: оволодіння системою знань, умінь і навичок використовувати їх у професійній діяльності”. Цю думку поділяє В. Оконь і зазначає, що інтегральний показник якості підготовки фахівців відображає, з одного боку, “результати